

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA MATEMATIKY, FYZIKY A TECHNICKÉ VÝCHOVY

OSOBNOST UČITELE ODBORNÉHO VÝCVIKU
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Seibertová

Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Vedoucí práce: PaedDr. Petr Mach, CSc.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň,

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PaedDr. Petru Machovi, CSc. za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce, a dále všem respondentům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření.

Originál zadání práce

Obsah

ÚVOD	7
1 KOMPETENCE UOV	9
1.1 OBECNÉ KOMPETENCE UOV	9
1.2 KLÍČOVÉ KOMPETENCE UOV	10
1.3 ODBORNÉ KOMPETENCE UOV	10
1.4 KOMPETENCE PŘEDMĚTOVÁ	11
1.5 KOMPETENCE PSYCHODIDAKTICKÁ A DIDAKTICKÁ.....	11
1.6 KOMPETENCE PEDAGOGICKÁ	12
1.7 KOMPETENCE DIAGNOSTICKÁ A INTERVENČNÍ.....	12
1.8 KOMPETENCE SOCIÁLNÍ A KOMUNIKATIVNÍ	12
1.9 KOMPETENCE MANAŽERSKÁ A NORMATIVNÍ	13
1.10 KOMPETENCE PROFESNĚ A SOCIÁLNĚ KULTIVUJÍCÍ.....	13
2 POJEM OSOBNOST	14
3 VLASTNOSTI OSOBNOSTI.....	16
3.1 AKTIVAČNĚ – MOTIVAČNÍ VLASTNOSTI.....	16
3.2 CHARAKTEROVĚ – VOLNÍ VLASTNOSTI.....	18
3.3 TEMPERAMENT	20
3.4 OBECNÉ SCHOPNOSTI UČITELE	23
3.5 ODBORNÉ A SPECIÁLNÍ POŽADAVKY NA UČITELE	23
3.6 SOCIÁLNÍ VNÍMÁNÍ.....	33
4 VÝZKUM.....	38
4.1 CÍL VÝZKUMU	38
5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	39
5.1 OBLAST DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	39
5.2 POUŽITÁ METODA	39
5.3 TVORBA DOTAZNÍKU.....	39
5.4 ZPŮSOB ADMINISTRACE	40
5.5 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO VZORKU	40
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	41

ZÁVĚR.....	46
RESUMÉ ANGLICKY.....	46
POZNÁMKOVÝ APARÁT	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	49
SEZNAM PŘÍLOH	51

ÚVOD

„Naneštěstí je pro přetížené učitele takřka nemožné zachovat si instinktivní náklonnost k dětem, postupně k nim nabudou tytéž pocity jako cukrářský učeň ke kremrolím.“

Bertrand Russell, nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1950

První výchovné zkušenosti dítě získává od svých rodičů a své rodiny. Následuje výchova ve škole. Když si položíme otázku, kdo ve škole dítě vychovává, dospějeme k jedinému: je to učitel. Učitel má velký vliv na zrod a vývoj osobnosti svého žáka i na jeho další vývoj. Dobrý učitel může být celoživotním vzorem, ale špatný učitel může žáka od dalšího vzdělávání, byť i nechtěně, odradit. Učitel odborného výcviku přispívá nejen svojí odborností, znalostmi a dovednostmi, ale i svou osobností, svými hodnotami a pohledem na život. Žáka může pro svůj obor tak nadchnout, že žák pokračuje ve studiu a stává se odborníkem. Není tedy pochyb o tom, že učitel a jeho osobnost nemalou měrou přispívá k utváření postojů a hodnot dospívající populace.

Který učitel je dobrý, který špatný? Jaké vlastnosti by dobrý učitel měl mít? Co přispívá k tomu, že je žákem hodnocen kladně nebo záporně? Může učitel odborného výcviku žáka naučit i něco jiného než vybraný obor? Jakým způsobem může učitel přispět k tomu, aby byl žákem vyhledáván nejen jako odborník, ale i jako člověk a rádce? Na tyto otázky by práce měla odpovědět. Měla by poskytnout komplexní přehled ideálních vlastností učitele odborného předmětu a tyto vlastnosti ukázat na příkladech z praxe odborného výcviku, obor cukrář. Tato práce může také sloužit budoucím i současným učitelům odborného výcviku jako materiál k zamyšlení nad svojí činností a svými postoji při výuce odborného výcviku.

Cílem této práce je poskytnout současným i budoucím učitelům odborného výcviku komplexní přehled informací o osobnosti učitele, zjistit, jaké vlastnosti učitele jsou pro žáky, ale i pro učitele samotné důležité v oblasti motivace, temperamentu a dalších vlastností potřebných k úspěšnému vykonávání povolání učitele odborného výcviku. V práci budou teoreticky popsány vlastnosti osobnosti učitele, nastíněny ideální vlastnosti učitele odborného výcviku a následně budou porovnány s výsledky dotazníkového šetření mezi učiteli odborného výcviku a jejich žáky.

Teoretická část se bude týkat obecných vlastností osobnosti učitele odborného výcviku v rovině aktivačně – motivačních vlastností, dynamických vlastností a temperamentu, charakterově – volních vlastností, výkonových vlastností a speciálních schopností. K jednotlivým vlastnostem bude připojena krátká úvaha ve formě příkladu – nastínění potřebných nebo negativních vlastností učitele odborného výcviku.

Výzkumná část práce se bude týkat dotazníku, který bude položen učitelům a jejich žákům. Bude proto osloveno 7 učitelů odborného výcviku Hotelové školy Plzeň a jejich 44 žákům, aby výsledky práce byly konkrétní. Výzkum bude prováděn na Hotelové škole Plzeň, odloučené pracoviště Bendova 22, se žáky a učiteli odborného výcviku, kde vykonávám pedagogickou praxi. Jako metoda výzkumu bude použit dotazník. Dotazník ohledně preferovaných vlastností učitele bude předložen jak učitelům, tak žákům. Původně měla být výzkumná část věnována celému spektru osobnostních vlastností, ale tento záměr byl příliš obsáhlý, proto se ve výzkum budu věnovat jen některým vlastnostem osobnosti učitele odborného výcviku.

1 KOMPETENCE UOV¹

Kompetence učitele² je soubor profesních dovedností a dispozic, kterými by měl být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání. Existují četné pokusy o vymezení kompetencí učitele, snažíci se je sjednotit s obsahem přípravy budoucích učitelů na pedagogických a jiných fakultách. Jsou to nejen kompetence (znalosti a dovednosti) vztahující se k obsahové složce výkonu profese (znalosti předmětu), ale dnes jsou zdůrazněny zvláště komunikativní, řídicí, diagnostické aj. kompetence. Výzkumy dokládají, že žádná dosavadní vysokoškolská příprava učitelů nepokrývá v úplnosti žádoucí soubor učitelských kompetencí (Průcha a kol., 2008).

Profesní standard je norma stanovující standardní kvality UOV požadované pro výkon učitelské činnosti.

1.1 Obecné kompetence UOV

Z obecných kompetencí UOV je důležitá občanská kompetence. UOV vystupuje veřejně (před žáky, rodiči žáků a při veřejných aktivitách školy), proto by měl být příkladem morálních vlastností, vzorem v dodržování zákonů. Měl by uznávat zásady multikulturní společnosti, chovat se ekologicky a ekonomicky. Pro UOV by měl být život a zdraví nejvyšší hodnotou a svým příkladem by měl formovat osobnost svých žáků.

¹ Pro přehlednost bude text „učitel odborného výcviku“ zkrácen na „UOV“. Slovy „učitel odborného výcviku“ je myšlen učitel odborného výcviku obor cukrář.

² Slovem „učitel“ je myšleno všeobecné pojetí učitelského povolání.

1.2 Klíčové kompetence UOV

Klíčové kompetence lze využít pro UOV v každém oboru. Souvisí se schopností rozhodovat, vést, komunikovat, připravit výuku a volit metody výuky.

- Komunikativní kompetence – UOV se vyjadřuje myšlenkově i jazykově správně, dokáže efektivně vést diskuzi, umí zpracovat přípravu na výuku, dokáže veřejně vystupovat (před žáky i jejich rodiči).
- Personální kompetence – UOV dokáže reálně posoudit své dovednosti a schopnosti, využívat své zkušenosti ze souvisejících oborů, dokáže přijímat hodnocení žáků i vedení školy a hodnocení využít k zefektivnění své činnosti.
- Sociální kompetence – UOV vytváří příjemné klima ve skupině žáků, snaží se předcházet konfliktům a dokáže je efektivně řešit.
- Samostatné řešení pedagogických problémů zahrnuje školní i mimoškolní činnost. UOV diagnostikuje problémy výchovy a vzdělávání ve třídě a u individuálních žáků, dokáže využít adekvátní způsob řešení na základě svých psychologických a pedagogických znalostí.
- Efektivní využívání informací – UOV dokáže pracovat s osobním počítačem, umí vyhledávat informace a zpracovat je pro výuku, komunikovat elektronicky (Ondřej Asztalos in sborník, 2007).

1.3 Odborné kompetence UOV

- Tyto kompetence jsou specifické pro dané odborné předměty. UOV se musí přizpůsobit danému odbornému předmětu a typu školy, na které učí. UOV má znalosti jak ze svého oboru, tak z oblasti psychologie, pedagogiky a didaktiky, které do svého oboru aplikuje. Ve své činnosti zohledňuje ekonomickou stránku, formu studia žáků, ekologii, bezpečnost práce a ochranu zdraví při práci. UOV svou činnost přizpůsobí individuálním schopnostem jednotlivých žáků a skupin v učebnách dílenského vyučování.

- UOV je schopen provádět odborný výcvik, předvádět činnosti, kontrolovat, vysvětlovat chyby, připravovat potřebné učební pomůcky, zajišťuje veškerý materiál pro činnosti na dílně, dohlíží na vybavení dílny, organizuje a řídí činnosti při odborném výcviku, zodpovídá za zdraví a životy svých žáků, kteří pracují s různými ostrými nástroji a přístroji pod elektrickým proudem.

Další rozdělení kompetencí učitele uvádí Vašutová (2007). Tyto kompetence se dají aplikovat na UOV.

1.4 Kompetence předmětová

- UOV má znalosti svého oboru v rozsahu a hloubce odpovídající potřebám středoškolského vzdělávání a daného oboru.
- Dokáže vytvářet mezipředmětové vazby, je schopen transformovat poznatky z jiných oblastí do obsahů svého oboru. Dokáže navázat na teoretické znalosti žáků při odborném výcviku.
- Dokáže vyhledat a zpracovat informace ze svého oboru, má uživatelské znalosti a dovednosti informačních technologií.
- Je schopen transformovat metodologii poznávání daného oboru do způsobu myšlení žáků v daném předmětu

1.5 Kompetence psychodidaktická a didaktická

- UOV má hluboké znalosti z psychologie a dokáže je aplikovat, ovládá strategii vyučování.
- Dokáže využít svých psychologických a didaktických znalostí podle individuálních potřeb žáků a požadavků dané školy.
- Má hluboké znalosti rámcového vzdělávacího programu daného druhu vzdělávání, dovede s nimi pracovat, je schopen připravit projekt vlastní výuky.
- Má znalosti způsobu hodnocení, jeho psychologických aspektů, dovede použít hodnocení s ohledem na individuální zvláštnosti žáků a dané školy.

- Dokáže využít informační a komunikační technologie pro efektivní učení žáků.

1.6 Kompetence pedagogická

- UOV má znalosti o právech dítěte a respektuje je při školní i mimoškolní činnosti.
- Má hluboké teoretické a praktické znalosti výchovy v rovině psychologické, sociální a multikulturní.
- Dokáže se orientovat v soustavě vzdělávání a trendů ve vzdělávání.
- Je schopen podporovat rozvoj, myšlení a osobnost žáka.

1.7 Kompetence diagnostická a intervenční

- UOV dovede diagnostikovat vývojové zvláštnosti žáka, jeho individuální dovednosti a znalosti. Umí diagnostikovat sociální klima skupiny.
- Dovede diagnostikovat žáky se specifickými poruchami učení a chování, dokáže těmto žákům podávat srozumitelně informace a zvolit správné metody vyučování.
- Dokáže diagnostikovat patologické projevy ve skupině, zná prevenci těchto jevů, dokáže zajistit nápravu.
- Umí řešit výchovné problémy ve skupině.

1.8 Kompetence sociální a komunikativní

- UOV zajišťuje dobré pracovního klimatu na dílně, zná sociální vztahy žáků.
- Dokáže posoudit vliv vrstevníků, médií a mimoškolního prostředí na žáky, užít prostředky nápravy.

- Zná pravidla pedagogické komunikace na dílně.

1.9 Kompetence manažerská a normativní

- UOV má základní znalosti o zákonech a normách vztahujících se k výkonu profese UOV.
- Ovládá základní administrativu spojenou s evidencí žáků, hodnocením a vedením záznamů o žácích.
- Je schopen organizovat mimoškolní aktivity.
- Ovládá vedení žáků na dílně.

1.10 Kompetence profesně a sociálně kultivující

- UOV má všeobecný přehled kulturní, ekonomický, politický a dovede působit na postoje a hodnoty žáků.
- Dokáže vystupovat jako odborník své profese a obhájit své pedagogické postupy.
- Je schopen sebereflexe, autodiagnostiky a autoevaluace.
- Neustále se vzdělává ve svém oboru a rozvíjí se prostřednictvím dalšího vzdělávání.

2 POJEM OSOBNOST

Tato práce se zabývá osobností učitele, proto je nezbytné nejprve vymezit pojmy a následně je zasadit do kontextu učitelské profese.

Pojmem osoba (z lat. *persona*) byla označována maska herce. Z tohoto označení se vyvinul psychologický pojem „osobnost“, který byl použit až začátkem 20. století (Holeček, Miňhová, Pruner, 2007).

„Osobnost je organická jednota (systém) všeho tělesného a psychického, vrozeného a získaného, typická pro daného jedince, utvářená a projevující se v jeho chování (tj. činnosti a společenských vztazích)“ (Holeček, Miňhová, Pruner, 2007, s. 113).

Osobnost je individuální celek dispozic k psychickým reakcím, způsobující to, že na tutéž situaci různí lidé reagují rozdílně (Nakonečný, 2009).

Tím vzniká individualita, rozdílnost v chování a jednání osobností, lidí, učitelů. Každý člověk je osobností. Být dobrým učitelem znamená nejen zvládat metody vyučování a mít znalosti ze svého oboru, ale znamená to hlavně umět řešit stresové situace, umět jednat se žáky, s jejich rodiči i se svými kolegy, být empatický a umět poradit žákům, být tvořivý v pedagogické práci, být zodpovědný, tolerantní, kooperativní. A to znamená být jako osobnost všestranný (Vašutová, 2007).

Po učiteli je také požadováno vychovávat, tj. tvořit osobnost, charakter žáka, utvářet jeho postoje, hodnoty a podílet se na formování temperamentu a seberegulačních vlastností žáka. Učitel musí vyučovat, tj. řídit osvojování dovedností, znalostí, vědomostí, tudíž musí znát dobře svůj obor a získávat nové poznatky, aby je mohl předávat svým žákům. (Pruner a kol., 2003)

Základním předpokladem pro úspěšnost učitele nejsou jen jeho osobnostní vlastnosti, ale i jeho schopnost realizovat výchovný záměr, schopnost připravit takové podmínky, které žáka motivují k dané činnosti.

Výuka je ovlivněna celou osobností učitele, nejen jeho jednotlivými vlastnostmi. Při různých situacích učitel reaguje různě. Pokud některé vlastnosti osobnosti nejsou dostatečné, učitel je může nahradit jinými vlastnostmi. Kvalita schopností učitele nezávisí jen na osobnosti, ale i na věku, všeobecných znalostech, pohlaví, jeho odbornosti, pedagogicko-psychologických dovednostech, psychickém a fyzickém stavu.

Moje³ představa o učiteli vyplývá z mých osobních zkušeností z pohledu žáka a studenta a z mé krátké pedagogické činnosti. Nejvíce je studentem vnímána učitelova nespravedlnost a nerovnost hodnocení, upřednostňování některých žáků nebo skupiny žáků, ponižování žáka před celou třídou a náladovost učitele. Žák vnímá velice citlivě i to, že učitel velmi často mění názor na určitou věc či problém. Žák také snadno rozpozná, zda je pro učitele partnerem v pedagogickém procesu nebo jen „malým žáčkem“, který musí poslouchat a plnit příkazy. V prvním případě má učitel možnost tvořit osobnost žáka ve spolupráci s ním, je snazší žáka motivovat a žák lépe spolupracuje. V druhém případě učitel ztrácí nenávratně svoji autoritu.

³ Postřehy autorky v celé práci jsou psány kurzívou.

3 VLASTNOSTI OSOBNOSTI

Každý člověk je jiný, má jiné vlastnosti, jiné reakce na danou situaci. I každý učitel má jiné schopnosti, prožívání nebo kreativitu. Žáci jsou citliví na změnu nálad učitele, na rozpor mezi skutečným chováním a proklamovanými zásadami. Oceňují spravedlivé hodnocení, odsuzují sarkazmus vůči žákovi. Reakce na situace určuje struktura osobnosti, která se skládá z těchto položek:

- Motivace vede člověka k určitému cíli, směřuje ho a řídí.
- Charakter jsou vlastnosti morálního významu, systém hodnot, který člověk získává zkušenostmi.
- Seberegulační vlastnosti umožňují na základě poznání svých vlastností efektivně řídit chování a prožívání.
- Temperament je dynamika prožívání a chování.
- Schopnosti ukazují, jak úspěšný je člověk v dané činnosti.
- Individuální vlastnosti psychických procesů a stavů poukazují na zvláštnosti našeho vnímání, představivost, paměť, fantazii, tvořivost a chování ve stresu (Holeček, Miňhová, Pruner, 2007).

3.1 Aktivačně – motivační vlastnosti

Učitel je motivován ke svému povolání tím, že uspokojuje svou psychickou potřebu poznávání a předávání poznatků svým žákům, působením na žáka a rozvíjením jeho osobnosti. Tím učitel uspokojuje svoji potřebu seberealizace.

Učitelé se podle své převládající zaměřenosti dělí na dva základní typy⁴:

- Logotrop – učitel zaměřený na svůj předmět (obor). Je to učitel, který nelituje svého času a pro své žáky vede kroužky, vyhledává nové informace z oboru a udělá vše proto, aby žáky pro svůj obor získal. Tento typ učitele také

⁴ Pojem logotrop a paidotrop zavedl ve 40. letech švýcarský psycholog Christian Caselmann.

značně ovlivňuje životní rozhodnutí ohledně volby budoucího povolání žáka, případně dalšího studia. Také se stává životním vzorem pro žáka.

Zápornou stránkou tohoto typu učitele může být zaslepenost pro svůj obor, logotrop není většinou schopen vnímat sociální potřeby žáka, jeho jiné zájmy, a tím žáka může stresovat.

- Paidotrop – učitel zaměřený na žáka, jeho potřeby a zájmy, citlivě chápe problémy žáka, získává si jeho důvěru, snaží se rozvíjet jeho vůli, myšlení, paměť.

Zápornou stránkou tohoto typu učitele je malé nadšení pro svůj obor, jeho výklad může být nesystematický a nepřehledný, může mít malý zájem o nové poznatky ze svého oboru (Langová, 1992).

Ve školství se málokdy setkáme s vyhraněným typem UOV. Většinou má UOV převládající typ motivace. UOV je motivován poznávací potřebou a potřebou seberealizace (typologie potřeb podle Maslowa). Tato potřeba souvisí s uznáním, kterého se UOV od žáků či rodičů žáků nedostává. Proto je nutné, aby UOV byl pravidelně hodnocen a motivován vedením školy.

Příklad: UOV se zaměřením logotrop je zcela zaujatý svým oborem, na žácích vyžaduje základní, ale i velmi rozšířené znalosti a dovednosti. Pokud žák nesplňuje jeho nadstandardní očekávání o úrovni schopností, je hodnocen nižší známkou, přestože školní vzdělávací program nadstandardní dovednosti nevyžaduje. UOV není schopen vnímat ani případnou zdravotní nebo psychickou indispozici žáka. Žák se pak cítí méněcenný a neschopný, o obor ztrácí zájem a může mít absence v hodinách odborného výcviku, přestože má v teoretickém vyučování dobré výsledky.

UOV se zaměřením na žáka (paidotrop) velmi dobře vnímá osobnost žáka, jeho potřeby, aktuální zdravotní i psychický stav, vždy je ochoten žákovi naslouchat, pomoci mu, ale po odborné stránce žákovi nepředává tolik dovedností, které by měl žák dostávat, žák sice rád chodí na vyučování, ale nestane se z něj odborník daného oboru, protože UOV mu nepředá nadšení pro obor. Ani sám UOV nezískává nové poznatky ze svého oboru a žákovi předává jen zaběhlé a standardní postupy a dovednosti.

Osobně bych dala přednost pedagogovi typu paidotrop. Paidotrop je zaměřený na osobnost žáka, aktuální psychický i zdravotní stav žáka, je ochoten naslouchat a snaží se žákovi porozumět. Má větší vliv na psychickou pohodu ve třídě.

3.2 Charakterově – volní vlastnosti

Charakterově volní vlastnosti určují to, jakým způsobem bude učitel působit na žáka a jaký vzor charakteru žákovi předá. Žák velice vnímavě posuzuje a porovnává chování učitele ve škole a mimo ni. Sleduje, k jakému chování žáky vede a jak se sám následně chová.

Vztah k sobě – pro učitele je velmi důležité objektivní sebepoznání a s tím spojené zdravé sebevědomí. Učitel je pro žáky vzorem, proto by měl mít vlastnosti, které po žácích vyžaduje. Také je důležitá zdravá sebedůvěra a uvědomění si svých schopností. Sebedůvěra je spojena se ctižádostí, pocitem energie, optimismu a síly (Pruner a kol., 2003).

Příklad: UOV s nízkým sebevědomím působí nesměle, při odborném výcviku se své žáky ostýchá napomenout, opravit jejich chyby při práci, a tím může u žáka způsobit zafixování špatného pracovního postupu. Zdravě sebevědomí učitel energicky řídí žáky, jedná s nimi s optimismem a taktem pro danou situaci.

Vztah k druhým – jde o vztah k žákům, ale i jejich rodičům, kolegům a vedoucím pracovníkům. Tento vztah by se měl vyznačovat upřímností, čestným jednáním a vzájemným pochopením. Od učitele je také vyžadováno, aby se žáky jednal s láskou k dětem, aby byl přátelský a vřelý, aby dokázal vycítit potřeby a očekávání svých žáků. Výzkumy ukázaly (Holeček, 2001), že od žáků je požadován určitý stupeň dominance učitele, který je důsledkem odborných, metodických znalostí a sebevědomí. Tato dominance je nutná k vedení, rychlému rozhodování, řešení pedagogických problémů, schopnosti vést a kontrolovat výchovný proces. Dominance ovšem musí být přiměřená, aby ve třídě byla příjemná, nestresující atmosféra. Vysoký stupeň dominance může

způsobit to, že žáci cítí přílišnou kontrolu, a tím se vytratí jejich tvořivost a samostatnost (Pruner a kol., 2003).

Příklad: UOV s přiměřenou dominancí na dílně řídí postup prací, rozhoduje, který žák bude připravovat suroviny, který žák bude pracovat s hnětačem, a kteří žáci umyjí pracovní náčiní. To vše řídí s pedagogickým taktem, bez stresových situací a se smysluplností.

Vztah k práci – učitel by měl být svědomitý a zodpovědný, svoji profesi považovat za svoje poslání.

Příklad: UOV má svoji práci rád, proto pro něho není problém se věnovat této činnosti nad rámec svých povinností. Pro své žáky získává nové moderní pomůcky, přichází s novými technologiemi a nápady na výrobu zajímavých výrobků. Tím své žáky inspiruje k tomu, že i jeho vybraný obor může být velmi zajímavé povolání.

Vztah k hodnotám – v této oblasti je myšleno především k materiálním, ale i duchovním hodnotám, vztah ke svému oboru, vědě, kultuře a národnostní příslušnosti. Učitel by měl mít i zodpovědný vztah k majetku a penězům. V současné době mohou na školách pracovat lidé s různým politickým, náboženským i filozofickým názorem, kteří mohou svým žákům rozšířit znalosti z těchto oblastí. V neposlední řadě by měl být učitel bezúhonný, protože je vzorem pro své žáky i v soukromém životě (Pruner a kol., 2003).

Volní vlastnosti – u učitele jsou oceňovány především tyto vlastnosti: rozhodnost, vytrvalost, houževnatost, důslednost, sebeovládání a trpělivost.

Příklad: UOV musí dělat každý den rozhodnutí ohledně způsobu práce na dílně, měl by být důsledný při řešení problémů vztahujícím se k práci, ale i ke kázeňským problémům žáků a měl by být trpělivý při práci s méně zručnými žáky.

Učitel si někdy neuvědomuje, jak moc je sledovaný ve svém osobním životě očima žáků a jejich rodičů. S ohledem na to, že má být vzorem pro své žáky, měl by se na veřejnosti chovat právě tak, jak to své žáky učí.

3.3 Temperament

Dynamiku prožívání a chování určuje temperament učitele. Temperament je vrozený, ale sebevýchovou lze některé záporné projevy změnit nebo utlumit. Temperament učitele můžeme posuzovat podle klasické typologie Hippokratovy, Jungovy typologie a Eysenckovy typologie.

Klasická Hippokratova typologie

Podle této typologie se rozlišují čtyři typy temperamentu

Sangvinik – učitel s tímto temperamentem je přátelský, optimistický, rozhodný, společenský, ale může být povrchní, lhostejný, nesoustředěný, ovlivnitelný, lehkomyšlný. Úkolem jeho sebevýchovy je pěstovat soustředění, větší vytrvalost a důslednost, protože tento typ temperamentu může být brzy přesycen činností a interakcemi.

Cholerik – učitel je nebojácny, samostatný, velmi aktivní, průbojný, tvořivý, pracovitý, snadno střídá činnosti, ale může být náladový, impulzivní s nedostatkem sebeovládání, netrpělivý a tvrdohlavý. Úkolem jeho sebevýchovy je nedávat najevo své intenzivní prožívání, naučit se ovládat a snížit svoji nedočkavost a netrpělivost.

Flegmatik – učitel je vyrovnaný, klidný, trpělivý, zodpovědný, schopný snášet dlouhodobé zatížení, spolehlivý, ale zároveň bývá pomalý, nerozhodný, má sklony k lenosti a bývá pasivní. Úkolem jeho sebevýchovy je překonat svoji lenost, aktivovat svoji tvořivost a zvýšit pružnost a pohotovost.

Melancholik – učitel je pečlivý, velmi citlivý, mírný, má smysl pro odpovědnost, je ohleduplný k druhým, ale je zároveň příliš pesimistický, ustaraný, bojácny, uzavřený, nepraktický, nemá schopnost dlouhodobého pracovního zatížení. Úkolem jeho sebevýchovy je neidealizovat si svět kolem sebe a neidealizovat si skutečnost (Pruner a kol., 2003).

Každý typ temperamentu má své klady a zápory. Např. sangvinik je chápán jako ideální typ temperamentu, ale i sangvinik má své záporné vlastnosti jako povrchnost, nestálost, přílišná hovornost. Tyto vlastnosti nejsou pro učitele ideální. Cholerik je naopak považován za nevhodný typ temperamentu. Ten však má pro učitele zásadní kladné vlastnosti: je velmi tvořivý, iniciativní, velmi aktivní a výkonný.

V praxi neexistuje zcela vyhraněný typ temperamentu učitele, ale výzkumy ukazují (Pruner a kol., 2003), že pro učitelkou praxi je nejméně vhodný melancholik pro svůj nereálný pohled na svět, nepraktičnost a neschopnost dlouhodobého pracovního zatížení.

Učitel je nucen během výukového procesu dynamicky reagovat na vznikající a měnící se situace, je nucen rychle se adaptovat a řešit adekvátně situaci.

K tomu může napomoci sebevýchova učitele. S různými menšími či většími těžkostmi se UOV setkává denně a je nucen je pružně řešit. Učitel sebevýchovou docílí toho, že je schopen plnit zadané úkoly, překoná svoji nesmělost, lenost a další překážky, které jsou způsobeny jeho vlastnostmi nebo aktuálními okolnostmi. Dalším úkolem sebevýchovy je psychologicky diagnostikovat svoje kladné i záporné vlastnosti a pracovat na jejich rozvinutí nebo potlačení. Cílem sebevýchovy je vypěstovat v sobě odolnou osobnost, která se vyrovná se celým spektrem stresorů, které přináší práce UOV.

Příklad: UOV, který je dle typologie flegmatik, má velkou trpělivost s méně šikovnými žáky, pečlivě jim ukazuje výrobní postupy, s trpělivostí čeká, až žák vyjmenuje všechny suroviny, umí žáka pochválit i za maličkost, ale je méně aktivní aplikování nových možností výroby nebo rozšiřujících kurzů pro praxi.

Jungova typologie

Carl Gustav Jung dělí temperament podle přístupu k okolnímu světu

Extravert žije navenek, dokáže snadno zahajovat a řídit rozhovor, je společenský, má hodně přátel, má potřebu být mezi lidmi, je optimistický, veselý, otevřený, činorodý, adaptabilní a praktický, ale může být lehkomyšlný, rád riskuje, může mít sklon k agresivitě.

Introvert žije především svým vnitřním životem, nemá rád vzrušení, má bohatou fantazii, je uzavřený, ale empatický, je méně společenský, nedůvěřivý, preferuje nepřímou komunikaci, může být pasivní a váhavý (Nakonečný, 2009).

Dříve byl extravert považován za vhodnější typ pro výkon učitelského povolání pro svoji dynamiku, pružnost, schopnost komunikovat a pro optimistický pohled. Ovšem pro činnost učitele, tj. vzdělávání, je nutná obsahová hloubka, samostatnost a propracovanost, což jsou vlastnosti introverta. Takže úspěšný učitel by měl být na rozhraní typu extravert – introvert.

Příklad: UOV by měl být více extravert, protože po dílně je potřeba se pohybovat energicky, dohlížet na jednotlivé žáky, kteří jsou rozmístěni po celé dílně, a každý žák vykonává odlišnou práci. Pro činnost v dílně je také třeba být praktický, zručný, ale i činorodý. Např. při výrobě svatebního dortu (obor cukrář) je třeba mít fantazii, být rychlý při výrobě a zručný při tvorbě malých ozdob.

Eysenckova typologie

Hans Jurgen Eysenck doplnil Jungovu teorii osobnosti o dimenzi emocionální stability:

- **Stabilita** – učitel s touto charakteristikou je klidný a rozvážený, stabilní, má vyrovnané a přiměřené emoční reakce. Učitel s pozitivním laděním, s přiměřenou emocionalitou a psychickou pohodou je schopen žákům vytvářet klidnou atmosféru při vyučování.
- **Labilita** – labilní učitel má nepřiměřené emoční reakce, kolísání nálad, je neklidný, často rozmrzelý a přecitlivělý. Nedovede své city ovládat, je netrpělivý, nestabilní ve svých požadavcích a vytváří stresové situace (Nakonečný, 2009).

Příklad: Labilní UOV může na dílně svými náladami, výraznými emočními reakcemi nebo rozmrzelostí způsobit špatné klima. Žáci se bojí požádat o radu, a to způsobí např. špatný pracovní postup nebo špatné složení výrobních surovin. I jediná nepřiměřená emoční reakce může méně průbojného žáka odradit od dalšího kontaktu s učitelem.

Při tvorbě této práce jsem si udělala Eysenckův test⁵ s následujícím výsledkem: převládající temperament je sangvinik na hranici flegmatika, jsem stabilní a z poloviny introvert a extrovert. Z tohoto výsledku jsem byla potěšena, protože pro učitelské povolání mám výhodný temperament. Jako sangvinik (z poloviny) jsem společenská, vstřícná, otevřená, veselá, přitahující lidi, což by mohlo být velkou předností v interakci se žáky. Druhou polovinou jsem flegmatik, který se snadno přizpůsobuje měnícím se podmínkám, což je v učitelském povolání nutné. Flegmatik si zachovává klid, soustředěnost, je spolehlivý a zadaný úkol dokáže dokončit. Stabilita je také velmi důležitá jak v interakci se žáky, kolegy a rodiči žáků, tak ve veškeré činnosti související s učitelským povoláním. S výsledkem testu se ztotožňuji.

3.4 Obecné schopnosti učitele

Obecné schopnosti jsou potřebné k úspěšnému vykonávání učitelského povolání a tento pojem je totožný s pojmem inteligence. Učitel by měl být nadprůměrně inteligentní, ale zároveň výzkumy ukazují (Pruner a kol., 2003), že učitelé s vysoce nadprůměrnou inteligencí (hodnota IQ nad 130) jsou méně úspěšní. Tito učitelé mají spíše konvergentní myšlení, abstraktní, teoretickou inteligenci, ale v učitelské praxi je především zapotřebí divergentní myšlení, praktické a konkrétní vyřešení situace.

Především pro učitele odborného výcviku je nutné nadání ve svém oboru, manuální zručnost a další schopnosti, které nejsou vrozené, které vznikají a rozvíjejí se v praxi, samostudiem a zdokonalováním se ve svém oboru.

3.5 Odborné a speciální požadavky na učitele

O úspěšnosti učitele nerozhoduje jen jedna složka, ale soubor specifických znalostí, dovedností a schopností. Patří k nim především didaktické, expresivní, organizační schopnosti, schopnost sebereflexe a pedagogický takt.

⁵ Zobrazení výsledku testu je v příloze P4

Didaktické schopnosti

UOV by měl používat vhodné vyučovací metody, které vedou ke srozumitelnému a jasnému výkladu učiva, metody, které žáka motivují, jsou pro žáka zajímavé a rozšiřují jeho vědomosti a dovednosti. UOV by měl rozvíjet tvořivost žáka, jeho myšlení a celou jeho osobnost. Měl by používat takové metody, které vedou k samostatnému myšlení a reagování žáka (Pruner a kol., 2003) .

Velmi důležité je pro UOV pozorování jiného kolegy. UOV se může inspirovat, ale i poučit z chyb jiných. Tím rozvíjí i své pedagogické dovednosti. Ty nelze získat jen vědomostmi v daném oboru, ale především praktickým výcvikem. UOV musí znát velmi dobře svůj obor, musí mít v něm praxi, dále musí znát teorii vyučování a organizaci práce na dílně, musí být i systematický a znát vzdělávací cíle daného oboru, které jsou obsaženy v rámcovém vzdělávacím programu a školním vzdělávacím programu.

Didaktické schopnosti zahrnují nejen znalost žáků a jejich schopností, ale především přípravu na odborný výcvik, plánování vyučovacího bloku, udržování dynamiky hodiny, opakování a fixaci vědomostí a dovedností, ale i management třídy (atmosféra, kázeň a řízení průběhu vyučovacího bloku). UOV je pod neustálým tlakem, musí zapojit všechny žáky po celý vyučovací blok a zajistit, aby se podíleli všichni na svých zadaných úkolech co nejeftektivněji, v klidné, přátelské a ničím neručené atmosféře.

Příklad: UOV zadává žákovi úkol, druhému žákovi pomáhá s problémem v postupu výroby, třetího žáka, který kouká z okna, motivuje k další činnosti a zároveň musí vyslechnout čtvrtého žáka, který přijde s technickým problémem. Na všechny žáky zároveň musí dohlížet s ohledem na bezpečnost práce. Vše by mělo probíhat plynule. A to vše musí zvládnout s klidem, s rozvahou, trpělivostí a humorem.

Žáci by měli dostat i příležitost navrhnout si zorganizování své práce, protože pokud UOV bude žáky řídit příliš, žáci ztratí schopnost samostatnosti. Žák navrhne postup své práce a učitel tento postup pouze upřesní. Tím se i rozvíjejí komunikační schopnosti žáka, znalosti postupů a činností na dílně. Učitel také navrhne jinou možnost a společně se žákem najdou nejvýhodnější postup (Kyriacou, 2012).

Další důležitou schopností UOV je klást otázky. Pedagogickým hříchem je říct žákům to, na co by mohli přijít sami. UOV kladením otázek probouzí v žákovi znalosti z odborných předmětů, které pak žák využije v odborném výcviku. Je důležité, aby UOV

uměl v daných situacích použít otevřenou nebo uzavřenou otázku. Pokud použije uzavřenou otázku v situaci, kdy je možné odpovědět několika správnými odpověďmi, omezuje rozvoj myšlení žáka.

K didaktickým schopnostem patří i schopnost správně hodnotit. K těmto dovednostem nepatří jen příprava testů, ale především každodenní ústní hodnocení či hodnocení neverbální. Pokud žák bude průběžně hodnocen, bude mít schopnost pokračovat ve své práci správným směrem.

Příklad: Žák oboru cukrář pracuje na tvorbě listového těsta. UOV pozoruje posloupnost, kvalitu a správnost postupu. Pokud bude UOV jen pozorovat, žák neví, zda postupuje správně, zda danou činnost vykonává dobře. Pokud UOV žáka pochválí kývnutím hlavou, slovně ho upozorní na chybu a ukáže, jak se má daný krok vykonat správně, žák ví, kde udělal chybu a příště činnost vykoná již dobře.

Expresivní schopnosti

Učitel by měl mít velmi dobré znalosti verbální, ale i neverbální komunikace. Důležitými prvky jsou cílevědomost činnosti, uvolnění a jistota v jednání. Uvolněnost a sebejistotu žák zjistí z výrazu tváře, z hlasu, z očního kontaktu, z gest a postoje těla. Velkou část těchto projevů UOV získá praxí a zkušenostmi. Je část učitelů, kteří jsou trvale stresováni učitelskou prací a ti brzy tuto profesi opustí (Kyriacou, 2012).

Další velmi důležitou schopností je smysl pro humor. Pokud má UOV smysl pro humor, vytváří na dílně příjemnou a přátelskou atmosféru, a tím žáky motivuje k další činnosti a k pravidelné docházce na odborný výcvik. UOV (učitel obecně) má být hercem, který předává zajímavě, neotřele a s humorem své dovednosti a zkušenosti.

Verbální dovednosti jsou velmi důležité, protože jazyk a řeč je nejdůležitějším a nejpřesnějším dorozumíváním mezi učitelem a žákem. Pro UOV je nutné, aby přesně slovně popsal činnost, kterou má žák vykonat. UOV má mluvit spisovně, plynule, své myšlenky jasně a srozumitelně formulovat. Obsah sdělení má být přizpůsoben intelektu a schopnostem žáků. UOV sám má rozpoznat a odstranit své nedostatky v mluveném projevu (Dytrtová, Krhutová, 2009).

Efektivní výklad je založen na kladení otázek, které musí být přizpůsobeno schopnostem

a vědomostem žáků. Tím se také povzbudí myšlení žáků a propojí s vědomostmi z teoretického vyučování. Otázky se také mohou využít v úvodní části bloku odborného výcviku k „probuzení“ myšlení žáků a upevnění jejich předchozích získaných vědomostí. Otázky mají mít správnou formu a obsah podle schopností a dosavadních vědomostí žáků, učitel má zapojit celou skupinu žáků, oslovit otázkou všechny žáky, trpělivě vyčkat odpovědi a nestresovat žáka svými neverbálními projevy, např. poklepávání prstů na stole. Kladení otázek je pro žáka velmi náročné a stresující, proto je nutné vytvořit příjemnou a rovnocennou atmosféru mezi žákem a UOV (Kyriacou, 2012).

Příklad: UOV nenadiktuje svým žákům soupis surovin, které mají použít na korpus dortu, ale žáci sami sepíší suroviny, protože tyto vědomosti mají z teoretických předmětů. UOV klade doplňující otázky (otevřené i uzavřené): Jaký cukr použijeme, moučkový nebo krystalový? Jaké další koření můžeme do těsta přidat?

Neverbální komunikace je nedílnou součástí komunikace učitele a žáka. Učitel pozná z neverbální komunikace, zda žák jeví o učivo zájem, ale i žák pozná reakci učitele z neverbálního projevu.

- Mimikou učitel vyjadřuje své emoce jako radost z úspěchu žáka (úsměv), hněv při kázeňském přestupku (povytažené obočí), ale i své sympatie či nesympatie, i žák vyjadřuje svoje postoje vůči učiteli mimikou (ušklíbnutí).
- Proxemikou (vzdálenost učitele a žáka při komunikaci) lze vyjádřit citovou blízkost učitele a žáka, důležitá neverbální informace je změna vzdálenosti žáka od učitele. Blízkost je velmi individuální, záleží na pohlaví, typu temperamentu žáka i učitele, zda je žák a učitel extravert nebo introvert. Učitel, který stojí nad žáky, vyjadřuje svoje nadřazené postavení, při výkladu je mezi žákem a učitelem větší vzdálenost, při práci na dílně má UOV a žák mezi sebou menší vzdálenost, protože prakticky ukazuje činnosti.
- Haptika je hmatový kontakt mezi komunikujícími, velmi opatrně je nutné zacházet s dotyky mezi učitelem a žákem. To, co učitel může považovat za přátelský dotyk, žák může vnímat velmi nepříjemně, proto je lépe se dotykům vyhnout. Haptika může být i výraz nepřátelství mezi žáky, kteří se strkají a podrážejí si nohy.
- Kinezikou (pohyb) může učitel rozpoznat temperament nebo nervozitu žáka, lze také rozpoznat blížící se agresi či strach.

- Oční kontakt je důležitý pro zpětnou vazbu a udržení pozornosti žáka, učitel by měl krátce, ale pravidelně očně kontaktovat každého žáka ve třídě.
- Gestikou učitel vyjadřuje souhlas, nesouhlas, vybídnutí k aktivitě či změně aktivity, u žáka může učitel díky znalostem gestiky rozpoznat i lež.
- Posturologie je řečí postoje těla, je důležitá při konfliktu učitele a žáka, svým tělem žák promlouvá, i když slovně komunikovat odmítá, z postoje těla pozná učitel sebevědomí žáka, ale i jeho citové naladění (Dytrtová, Krhutová, 2009).
- Extralingvistické signály jsou barva hlasu, pomlky v řeči, množství vyřčených slov, těmito signály lze rozpoznat vnitřní tíseň, úzkost, nebo rozpaky učitele i žáka.

Při své pedagogické praxi⁶ jsem využívala verbální i neverbální komunikaci. Sledovala jsem, jak žáci na jednotlivé typy komunikace reagují. Na zvýšení hlasu příliš nereagovali, ale na pomlky v řeči ano. U neverbální komunikace velmi dobře reagovali na úsměv, pravidelný oční kontakt se všemi žáky a vytažení obočí při chybné odpovědi. Haptiku jsem ve výuce teoretických předmětů nepoužívala, zatímco v odborném výcviku jsem jí využívala často (praktické ukázky výroby cukrovinek s vedením ruky žáka při výrově).

Organizační schopnosti

UOV má aktivně řídit činnost žáků v pedagogické i mimoškolní činnosti. Je schopný vytvořit podmínky pro kooperaci s jinou školou stejného zaměření a efektivně s ní spolupracovat, je schopný vytvářet projekty (Dytrtová, Krhutová, 2009). Pro dosažení nejlepších výsledků je velmi důležité rozhodování. UOV řídí a rozhoduje o průběhu celého vyučovacího bloku. Organizuje posloupnost činností jednotlivých žáků nebo skupin žáků. Jeho rozhodovací a organizační schopnosti velmi napomáhají učení žáků a jejich organizačním schopnostem v budoucím povolání.

UOV vydává jasné a srozumitelné pokyny. Žák ví, kdy, s kým a o čem může při odborném výcviku mluvit, jakým způsobem učitel dává pokyny, jakým způsobem

⁶ Pedagogická praxe byla vykonávána na Hotelové škole Plzeň, Bendova 22, u žáků oboru cukrář.

učitel vyjadřuje spokojenost nebo nespokojenost s prací žáka. Každému žákovi věnuje dostatek času ve vyučovacím bloku. Učitel také řídí pohyb žáků po dílně, hladinu hluku při práci a zajišťuje i bezpečnost práce a pořádek na dílně.

UOV zajišťuje i pozitivní klima třídy tím, že žáky orientuje na úkoly, podporuje jejich činnosti, udržuje klidnou atmosféru, bez konfliktů a zvýšeného hluku (Kyriacou, 2012).

Denní organizační činnosti UOV na učňovské dílně:

5.50 hod.: příprava činností dne jednotlivých skupin žáků dle počítačového programu a požadavků odběratele

6.00 hod.: příchod žáků na dílnu, příprava pracoviště, úprava a kontrola pracovního oděvu žáků, kontrola docházky, příprava a kontrola strojů a nástrojů

6.30 hod.: UOV zkouší teoretické znalosti učňů, např. složení konkrétních těst, suroviny potřebné k výrobě, pracovní postupy, nástroje a stroje, které budou k činnosti použity, pokládá otevřené i uzavřené otázky, používá verbální i neverbální komunikaci

7.00 hod.: UOV vytvoří skupinky dvou až tří žáků, zadá úkol, používá skupinovou a individualizovanou formu výuky

7.15 hod.: UOV zkontroluje odvážené a odměřené suroviny, opravuje chyby

7.30 hod.: UOV zkontroluje a upravuje tvorbu těst v jednotlivých skupinkách, je nutná kontrola postupu a hygienických norem přípravy, aby si žáci tyto zásady zafixovali

11.00 hod.: UOV kontroluje skupinku učňů, kteří připravují výrobky z předešlého dne k expedici, dohlíží na expedici hotových výrobků

11.30-12.00 hod.: přestávka

12.00 hod.: UOV kontroluje přípravu forem na těsta, kontroluje přípravu pecí, nutná kontrola technologických postupů

12.15 hod.: UOV kontroluje pečení a práci s hotovými korpusy, nutná kontrola bezpečnosti práce, UOV používá direktivní styl⁷ výuky

13.00 hod.: UOV kontroluje vypínání pecí, mytí a čištění nástrojů, plechů a forem, nutná kontrola bezpečnosti práce a hygienických norem

13.30 hod.: žáci plní a zdobí upečené korpusy, UOV i žáci používají kreativitu ke zdobení dortů a zákusků, UOV v této fázi výuky může použít facilitační styl⁸ výuky

14.00 hod.: UOV kontroluje vyčištění a bezpečné vypnutí pecí, úklid a zabezpečení celé dílny, nutná příprava činností na druhý den, evidence požadavků od odběratelů, kontrola množství surovin ve skladě a objednání chybějících surovin

Při své pedagogické praxi v teoretických předmětech jsem používala více facilitační styl, své žáky jsem nechala, aby samostatně došli k odpovědím na mé otázky, ale při odborném výcviku jsem musela více používat direktivní styl, protože je nutné na pracovní dílně dodržovat hygienické normy a bezpečnost práce.

Schopnost sebereflexe

Sebereflexe je pro učitele velmi důležitá, podává mu zpětnou vazbu na jeho profesní výkon, je také důležitá pro celkový rozvoj dovedností učitele a ovlivňuje kvalitu jeho činnosti. Sebereflexí lze také získat další plány pro změnu či úpravu činnosti učitele a podnět pro jeho další vzdělávání ve svém oboru či didaktice. Učitel, který používá sebereflexi, má zájem o potřeby svých žáků, dokáže naplánovat vzdělávací proces, jeho metody vycházejí ze závěrů zpětné vazby, má potřebu se dál vzdělávat a tím zdokonalovat svoje výchovné a vzdělávací metody (Dytrtová, Krhutová, 2009).

⁷ Učitel je aktivní ve své činnosti, zadává úkoly a trvá na jejich splnění, žák nemá prostor pro kreativní činnost.

⁸ Facilitační styl je zaměřen na žáka a individualizaci výuky, vnímání jeho potřeb, zájmů a jeho kreativitu.

Proces sebereflexe má několik stupňů.

1. Nastartování procesu sebereflexe.

Toto nastartování je velmi individuální u každého UOV. Je to zájem o jeho pedagogickou činnost a určitá konkrétní zkušenost. UOV si klade otázku: Co se přihodilo?

2. Shromáždění a uspořádání sebereflexe.

V této fázi UOV posuzuje svoji činnost ve vztahu k efektivitě a výkonu žáků. UOV si klade otázku: O co vlastně šlo?

3. Analýza zjištěných informací a vyvození závěru.

Je to část, kdy učitel hledá odpovědi na své otázky (Proč jsou žáci pasivní, proč nejeví o činnost na dílně zájem? Kdo vyvolal situaci?)

4. Utvoření plánu pedagogického působení na základě výsledků sebereflexe. Jaké přístupy mohu použít?

UOV vytváří plán postupů, metod a experimentů, které používá při činnosti na dílně (Dytrtová, Krhutová, 2009).

UOV, který využívá sebereflexi, věnuje větší pozornost potřebám žáků, je schopen plánování výchovně-vzdělávacího procesu, má potřebu zpětné vazby, jeho výchovné metody jsou utvářeny na základě poznání sebe sama, žáků i konkrétní situace, neustále se vzdělává ve svém oboru, aby byl pro své žáky vzorem a rádcem.

UOV, který nevyužívá sebereflexi, se víc orientuje na sebe než na učivo, má velmi krátké perspektivy, dává přednost učení stylem pokus a omyl, pouze předává informace, v jeho práci převládá rutina, nemá potřebu přinášet žákům moderní poznatky ze svého oboru.

Dle výzkumu (Dytrtová, Krhutová, 2009) mezi studenty učitelství byl stanoven žebříček šesti nejdůležitějších vlastností učitele. Na první pozici řadí *odbornost*, jak předmětovou, tak didaktickou a výchovně-vzdělávací. Na druhém místě je *empatie*,

schopnost žáka vnímat jako osobnost, vnímat jeho pocity a schopnost poradit či pomoci. Následuje *kladný vztah k dětem*, který je spojený s demokratickým vedením a pedagogickým optimismem. *Přirozená autorita* je schopnost získat a udržet si autoritu svým chováním, odborností a emocionálním působením na žáky. Další preferovanou vlastností je *komunikativnost*, chápána jako schopnost prezentovat smysluplně své myšlenky a emoce, schopnost vyjadřovat se verbálně, neverbálně, ústně i písemně. *Organizační schopnosti*, chápány jako schopnosti organizovat vyučování, mimoškolní aktivity i sebevzdělávání, uzavírají šestici uvedených vlastností.

Učitel se s různými problémy střetne až v průběhu své pedagogické činnosti, teorii o sebereflexi učitel získá na univerzitě, ale až v praxi objevuje otázky, které musí zodpovědět sám sobě. A k tomu mu slouží právě sebereflexe. Každý UOV si klade otázku, čeho chce dosáhnout, co chce v žácích vybudovat a jak je motivovat k úspěšnému ukončení vybraného studijního oboru. Proto si má UOV vytýčit cíle, které jsou dosažitelné (Langová, 1992).

Pedagogický takt

Pedagogický takt se projevuje v jednání se žáky, úctě k žákovi a empatii. Je nutné, aby učitel pochopil jednání žáka a následně psychologicky správně zareagoval. Žák může být při konfliktní situaci ovlivněn několika faktory (začínající nemoc žáka, rozvod rodičů, pocit hladu či únava). UOV by měl objektivně zhodnotit situaci a najít správné řešení. Žáci na UOV také oceňují smysl pro humor, který vytváří při vyučování přátelskou atmosféru. Důležitý je pro UOV i tzv. pedagogický optimismus, tj. víra v lepší vlastnosti žáka. Pedagogický takt může být částečně vrozený, ale lze ho rozvíjet zpětnou vazbou (Pruner a kol., 2003).

Budování postavení UOV je velmi důležité pro přijetí UOV jako autority a osobnosti, která řídí celý průběh vyučování a chování žáků. Žák musí chápat postavení UOV, jeho kompetence, řízení a možnosti při nežádoucím chování žáka. UOV svým chováním ve škole, ale i mimo školu vyjadřuje svůj status, který je jeho povoláním daný.

Příklad: UOV se chová ve škole příliš autoritativně, na žáky křičí, nedává jim prostor pro vyjádření, chová se nadřazeně a příliš sebejistě. Žáci jsou pak mimo školu svědky submisivního chování UOV v partnerském vztahu. Tím zásadně klesne jeho

postavení a autorita ve škole. UOV by se měl chovat ve škole i mimo školu stejně, přirozeně, uvolněně a bez přetvářky.

Odborné požadavky na učitele

Odborné požadavky na učitele se dělí na odborné znalosti a odborné dovednosti. Odborné znalosti jsou z obecné pedagogiky a vedení odborného výcviku. Odborné dovednosti se skládají z pedagogické činnosti v daném oboru, vyučování formou příkladů, problémových situací, vedení k vlastnímu objevování, organizace samostatné činnosti žáků, úpravy obsahu učiva podle změn ve vývoji oboru, motivování k zájmu o učivo, vedení výuky se zřetelem na speciální vzdělávací potřeby žáků, předvádění praktických činností a vedení žáků při provádění praktických činností, organizace činnosti na pracovišti odborného výcviku (NSP, http://katalog.nsp.cz/karta_tp.aspx?id_jp=101256&kod_sm1=11)

UOV také neustále zdokonaluje své dovednosti s ohledem na vývoj jeho oboru, přichází s novými nápady a své žáky vede k aktivitě a schopnosti připravit si nový zajímavý způsob své práce. Vede žáky k tomu, aby si vyhledávali novinky z oboru, připravuje pro ně nové činnosti související s oborem. UOV také organizuje exkurze do provozoven souvisejících s vyučovaným oborem. Tyto exkurze ukáží žákům praktické využití jejich znalostí a nastíní jejich možnosti zaměstnání. Mohou ukázat a inspirovat nové trendy v oboru.

Duševní zdraví učitele OV

Duševní zdraví je spojováno s termínem adaptace. UOV je denně vystaven různým psychickým zátěžím a musí se na ně adaptovat.

Za nejdůležitější typy zátěže jsou v pedagogickém prostředí považovány tyto (Langová, 1992):

- Nepřiměřené úkoly a požadavky kladené na učitele – přetěžování ve školní, ale i mimoškolní činnosti, špatný rozvrh hodin.
- Nové pedagogické situace – nové situace, které učitel ještě neřešil a je nucen udělat určitá rozhodnutí.

- Konfliktní situace – vnitřní konflikt učitele, ale i konflikt mezi žáky či kolegy.
- Stresové situace – úzkost a nejistota, únava, podrážděnost.
- Frustrační situace – nekázeň a neúspěchy žáků, špatné pracovní prostředí.

Učitel by měl znát zásady duševní hygieny a řídit se jimi. Rozvíjet své koníčky, hledat sociální jistoty ve své rodině, mezi přáteli, nebrat si neúspěchy a nekázeň žáků osobně, dodržovat zdravou životosprávu, pravidelně sportovat a naučit se různá protistresová a relaxační cvičení.

Příklad: UOV musí denně řešit objednávky smluvních prodejen, musí zajistit, aby všechny zákusky a dorty byly v požadované kvalitě a včas dodány. S tím souvisí i velmi špatná docházka žáků na výukové bloky odborného výcviku a případná nereálnost splnění požadavků odběratelů. UOV musí zajistit bezpečnost práce žáků. Žáci jsou vystaveni nebezpečí opaření, spálení nebo říznutí se nožem.

3.6 Sociální vnímání

Sociální vnímání žáka učitelem by mělo být především objektivní a ničím nenarušené. Proto je důležitý především dobrý zdravotní stav učitele. Další důležitou složkou je sociální percepce, především vnímání druhých lidí a vnímání sociálních situací, které učitel a žák prožívá. Učitel vnímá především vnější projevy žáka (mimiku, gesta, vzhled, intonaci řeči). Zde může dojít ke zkreslení, způsobené různými činiteli. Proto je velice důležité, aby si byl učitel vědom tohoto možného ovlivnění a situaci vnímal objektivně (Pruner a kol., 2003).

Činitelé ovlivňující objektivnost sociálního vnímání

Vztah mezi učitelem a žákem – učitel vnímá na žákovi především to, jak se chová nebo učí. Je nutné, aby učitel žáka poznal blíže, aby poznal jeho osobnost, jeho kladné stránky a naučil se ovládat své záporné citové reakce. Zájem a úsilí učitele v žákovi může vyvolat dojem, že mu na učení a žákovi záleží, že to, co žák při odborném výcviku provádí, je

důležité a hodnotné. To může žáka velmi motivovat. Pokud se UOV o žáka nezajímá, nemá potřebu ho poznat blíže, poznat jeho osobnost, jeho kladné stránky, žák ztrácí o učení a obor zájem. Pokud učitel prokáže znalost schopností a dovedností žáka, je uznáván a jeho vzdělávací činnost je přijímána žákem ochotněji. Ve vztahu učitele a žáka hraje nemalou roli vzájemná úcta. Žák má úctu ke svému učiteli díky jeho znalostem, dovednostem, ale i jeho chování a jednání k žákovi. UOV má na žákovi hledat jeho kladné stránky a tím docílit vzájemného pochopení a spolupráce. Žák z jednání UOV cítí jeho náklonnost, uznávání osobního názoru. Práce na vztahu UOV a žáka je oboustranná – žák by měl cítit úctu k UOV a ten by měl jeho úctu oplácet chápáním jeho potřeb. S ohledem na to, že UOV je dospělý člověk, měl by mít hlavní úlohu ve vytváření takového vztahu (Kyriacou, 2012).

Žáci nemají rádi UOV, který je příliš dominantní, sarkastický vůči žákům, má ve třídě své favority, často a nepřiměřeně žáky trestá a nebere ohled na jejich potřeby. Žáci upřednostňují UOV, kteří jsou spravedliví a přátelštití (Langová, 1992).

Příklad: UOV ví, že rodiče žáka prochází složitým obdobím a rozvádějí se. Žák je zamlklý, smutný, neaktivní, jeho výkon se snižuje. UOV žáka nekárá za jeho pomalou práci, snaží se ho chválit i za drobnosti, nabídne žákovi, že si mohou spolu popovídat, ale na žáka nedotírá. Jen vytvoří prostor, který může žák využít, pokud bude chtít. Žák tím vycítí pochopení učitele s jeho aktuální situací, a to přispěje ke vzájemnému vřelému vztahu mezi UOV a žákem.

Aktuální psychický stav – aktuální psychický nebo fyzický stav UOV může zkreslit hodnocení žáka jak v kladném, tak i záporném směru. Pokud má UOV optimistickou náladu, může mít tendenci nadhodnotit výkon žáka. Pokud má opačnou náladu (vlivem svého zdravotního stavu nebo emocí nesouvisející s žákem), může výkon žáka podhodnotit.

Obecná zaměřenost učitele – UOV s optimistickým životním postojem bude žáka obecně hodnotit kladně, UOV s pesimistickým životním postoje záporně (Pruner a kol., 2003).

Pro UOV je dobrou pomůckou humor. Humor lze využít k rozprůdění atmosféry ve výukovém bloku, ke zklidnění konfliktu, k vysvětlení vlastní chyby či chování. Humor však nelze použít k zesměšnění žáka, který se pak cítí ponížený a může začít učitele nenávidět. UOV musí vycítit míru humorného chování, vhodnost a četnost použití vtipu.

UOV s přirozenou autoritou humorná poznámka pomůže ve vztahu se žáky. Příliš častým používáním humoru však žák nabude pocitu, že je s UOV kamarád a učitel tím ztrácí svoji autoritu (Kyriacou, 2012).

Při odborné praxi je uvolněnější atmosféra než při výuce teoretických předmětů, proto lze lépe a otevřeněji se žáky komunikovat. UOV je dán prostor pro optimistické pojetí výuky s prvky humoru. Ale musí dát velký pozor na zesměšňování žáků nebo jejich práce. Měl by se rozhodně vyvarovat např. těmto výrokům: „Pojďte se všichni podívat, jaký korpus upekla Marie. Co je to za příšeru?“ Žáci budou vtipem učitele pobaveni, ale Marie se bude cítit ponížena a bude cítit nepřátelství nebo dokonce nenávisť k UOV.

Chyby při vnímání žáka učitelem

*Chyba podlehnutí prvnímu dojmu – UOV má tendenci zařadit žáka co nejrychleji do určité kategorie (pilný - líný, hodný - zlobivý) a dále žáka podle této kategorie posuzovat. UOV dále posuzuje žáka podle tohoto prvního pohledu a má tendenci vnímat pouze kladné nebo záporné vlastnosti žáka. Tím může dojít k nadhodnocení nebo podhodnocení výkonu žáka. Pokud je žák opakovaně neoprávněně hodnocen záporně, může dojít k tomu, že toto hodnocení přejmou i spolužáci a žák se opravdu „naučí“ projevovat jako méně schopný, což je nazýváno *Pygmalion efekt*.*

Příklad: Žák má na první hodině odborného výcviku virózu. Po dílně se pohybuje pomaleji, nedává pozor, není aktivní. UOV ho zhodnotí jako líného. Při další hodině odborného výcviku již pracuje dobře, ale občas se zahledí. UOV ho stále napomíná, popohání. Žák má pocit, že je mu křivděno a k UOV již nebude mít vřelý vztah.

Chyba podlehnutí „haló-efektu – UOV má tendenci posuzovat žáka v konstantním směru, tj. stále kladně nebo stále záporně na základě některé dominantní vlastnosti žáka. Pokud UOV žáka posuzuje podle dominantní záporné vlastnosti, nevidí jeho kladné vlastnosti, které mohou být pro výchovný a vzdělávací proces důležité.

Příklad: Žák má při odborném výcviku konflikt se spolužákem. UOV tento konflikt vyřeší, ale žák není s řešením spokojen a následně má konflikt s UOV. Při dalším bloku odborného výcviku žák velmi dobře pracuje, ale je učitelem stále napomínán, protože učitel hodnotí jeho chování, ne osobnost jako celek.

Nesprávné úsudky – UOV si vytvoří „soukromou teorii osobnosti“ žáka a následně žáka podle této teorie posuzuje. V pedagogické praxi se často vyskytují teorie, které nemusí být pravdivé:

- Je-li žák pilný, je i charakterní a nadaný.
- Je-li žák líný, má záporné charakterové vlastnosti.
- Je-li žák pomalý, je mentálně zaostalý.
- Má-li žák špatný prospěch, má i špatný charakter a naopak.

Chyba projekce – UOV žákovi přisuzuje svoje vlastnosti nebo vlastnosti jedince, který se žákovi podobá (má stejné jméno). UOV se většinou zaměřuje na záporné vlastnosti žáka.

Chybná tendence „figury a pozadí“ – UOV posuzuje žáka podle charakteristiky lidí, se kterými žije, se kterými se stýká. V záporném smyslu jde především o žáky z dětského domova, romské národnosti nebo o žáky ze sociálně slabých rodin. Naopak žáky s intelektuálně založené rodiny má UOV tendenci posuzovat více kladně.

Příklad: Žák pochází z romské rodiny. Na dílně se ztratí sada vykrajovačů. Všichni včetně učitele si budou myslet, že vykrajovače vzal romský žák. Následně se ukáže, že si vykrajovače půjčil UOV oboru pekař.

Chyba mírnosti a přísnosti – je to tendence UOV hodnotit žáka spíše pozitivně nebo negativně. Pokud UOV vnímá více záporné vlastnosti žáka, dochází ke konfrontacím a konfliktům.

Chyba centrální tendence – UOV se při hodnocení vyhýbá „krajním mezím“ a tím dochází k centrálnímu hodnocení. UOV se bojí dávat žákovi jedničky, protože by s jeho talentem musel více pracovat a zároveň se bojí nechat žáka propadnout, protože jsou s tím spojeny nepříjemnosti. To ovšem vede k průměrnosti a žák není motivován hodnocením.

Je nutné, aby se UOV všech těchto chyb vyvaroval, protože hodnocení UOV má velký vliv na vývoj osobnosti žáka pro budoucí život. Pokud žák bude pravidelně hodnocen záporně, vytvoří si záporný vztah k učení, učiteli i vzdělávání vůbec, což bude mít negativní vliv na jeho další profesní růst.

Při své krátké pedagogické činnosti jsem se snažila žáky považovat za partnery, kteří se účastní výchovného a vzdělávacího procesu. Snažila jsem se být optimisticky naladěná, upřímná a nestranná. Pozorovala jsem svoje reakce na nevhodné chování žáků a snažila jsem se uplatnit způsoby efektivní komunikace. V některých případech úspěšně, v jiné méně úspěšně. Udělala jsem chybu při vnímání – podlehnoutí prvnímu dojmu. Ve skupině byla žákyně se sluchovým postižením. Zařadila jsem jí mezi žáky pomalejší a méně zdatné, protože se mi tak jevila. Chyba ovšem byla v mém přístupu. Pokud jsem jí činnosti dostatečně a názorně vysvětlila, žákyně byla šikovná a rychlá. Svůj názor na ní jsem brzy opravila.

4 VÝZKUM

Pohled na osobnost UOV se velmi liší. Proto jsem se rozhodla, že provedu výzkum mezi žáky a učiteli, aby výsledky byly konkrétní a aktuální.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem tohoto dotazníkového šetření bylo zjištění, jaké požadavky na UOV mají žáci, jaké preferují pohlaví UOV, profesní dovednosti, jaké vlastnosti by UOV neměly chybět, a které vlastnosti by naopak UOV neměl v žádném případě mít. Následně byly tyto požadavky porovnány s výsledky výzkumu mezi UOV. Z těchto informací bylo zjištěno, zda je pohled UOV na nástin ideálních vlastností osobnosti učitele stejný jako u jeho žáka. Byl sestaven přehled požadavků na UOV z pohledu žáků a z pohledu UOV.

Tento přehled by měl pomoci budoucím i současným UOV dozvědět se něco o pohledu žáků na jejich osobnost a inspirovat je ke změně nebo zdokonalení svého přístupu k povolání UOV.

Ve svém výzkumu jsem si stanovila základní otázky:

- Které vlastnosti si u učitele nejvíce žák váží.
- Které vlastnosti učitele naopak žák odsuzuje.
- Měl by mít učitel smysl pro humor?
- Jsou znalosti a dovednosti učitele jeho oboru pro žáka důležité?
- Existuje z pohledu žáka ideální učitel?

5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

5.1 Oblast dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření probíhalo mezi UOV a žáky Hotelové školy Plzeň, odloučené pracoviště Bendova 22, Plzeň. Původním záměrem bylo oslovit jednu třídu Hotelové školy Plzeň, ale vedením školy bylo povoleno udělat dotazníkové šetření ve 2 třídách, proto bylo osloveno 44 žáků (38 dívek, 6 chlapců) a 7 UOV (5 žen, 2 muži) uvedené školy a všichni souhlasili.

5.2 Použitá metoda

Pro výzkum byla zvolena dotazníková metoda. Touto metodou lze relativně snadno získat velké množství informací od vysokého počtu respondentů. Tato metoda byla také zvolena pro menší časovou náročnost respondentů z důvodu menšího narušení výukového plánu žáků a jejich UOV.

Po získání všech informací bylo provedeno třídění údajů a jejich zaznamenání do grafů a tabulek a následně znázorněny procentuálně.

5.3 Tvorba dotazníku

Dotazník byl vytvořen na základě otázek vzniklých studiem odborné literatury. Byl použit uzavřený, otevřený a projekční typ otázek s ohledem na anonymitu žáků a pravdivost jejich odpovědí. Uzavřený typ otázek byl také použit z důvodu stanovení přesnějších výsledků a možnosti grafického znázornění. Otevřené otázky byly použity pro možnost vyjádřit se. Byla položena i kontrolní otázka pro pravdivost odpovědi žáka.

Úkolem jednotlivých otázek bylo zjištění, jaké představy má žák o temperamentu, odborných dovednostech, organizačních a jiných schopnostech UOV. V 16 případech byly použity uzavřené otázky (výběr z pěti možností), ve 2 případech otázky otevřené a v jednom případě projekční otázky. Poslední 2 otázky jsou na věk a pohlaví respondenta. Varianty dotazníků pro žáky a pro UOV jsou uvedeny v příloze P2 a P3.

Před vlastním dotazováním byl dotazník vyzkoušen na malém vzorku žáků a bylo ověřeno, zda jsou všechny dotazy potřebné a zda je lze analyzovat.

5.4 Způsob administrace

Dotazníky byly zadávány osobně při výuce žáků. Výhodou tohoto zadání je osobní kontakt dotazovatele s respondenty. Dotazovatel může přesně informovat o účelu dotazníku, ujistění o anonymitě, pokynech pro vyplnění dotazníku, případně je možné zodpovědět dotazy respondentů. Také lze osobně požádat o co nejpřesnější a nejpravdivější vyplnění údajů. Návratnost dotazníků byla stoprocentní.

UOV byly dotazníky zadány osobně před výukou odborného výcviku a odevzdány byly za 2 hodiny. Při předání dotazníků byly UOV přesně informování o účelu a způsobu vyplnění dotazníku. Návratnost byla stoprocentní. Veškeré vyplněné dotazníky jsou v příloze P6-P9.

5.5 Charakteristika zkoumaného vzorku

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 44 žáků, z toho 37 dívek a 6 chlapců ve věku 15-19 let, a 7 UOV, z toho 5 žen a 2 muži ve věku 34-46 let. Celá skupina respondentů pochází z Hotelové školy Plzeň, odloučené pracoviště Bendova 22, Plzeň.

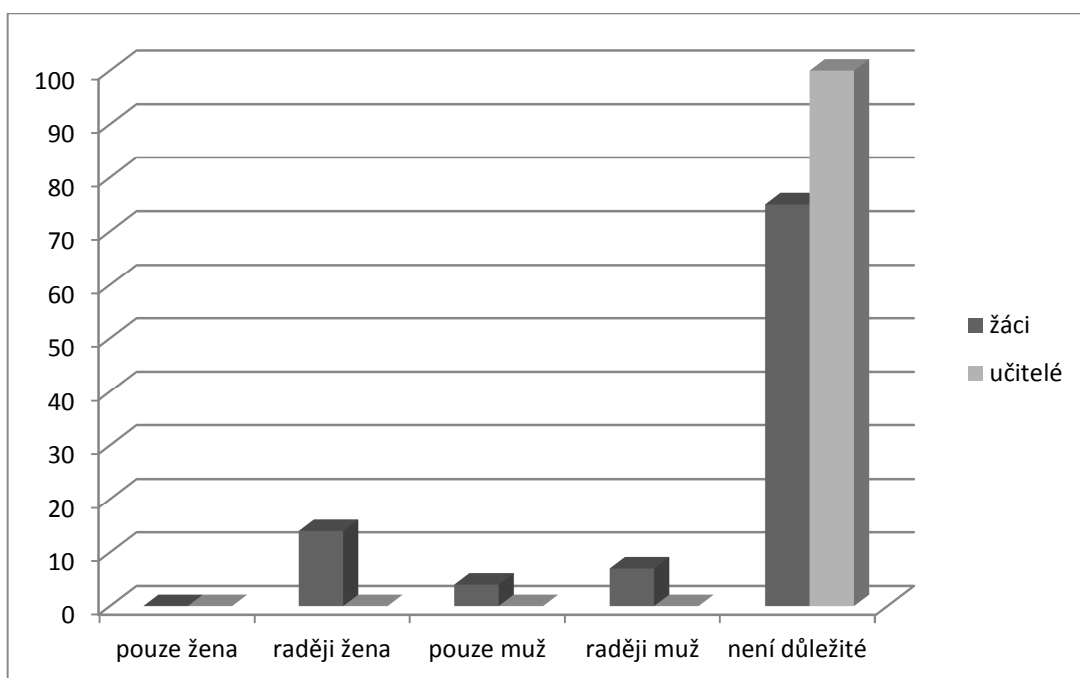
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na to, jak si žáci představují svého ideálního učitele, a jak se jejich představa liší od představy UOV.

Souhrn odpovědí včetně grafického znázornění je v příloze P5.

Otevřenými a uzavřenými otázkami jsem došla k těmto výsledkům:

otázka č. 1: Pro žáky i pro učitele není důležité, zda UOV je muž nebo žena, i když 14 % dívek by uvítalo raději ženu, 7 % dívek raději muže a 4 % dívek pouze muže. Učitelé se jednoznačně shodli na tom, že na pohlaví UOV nezáleží.

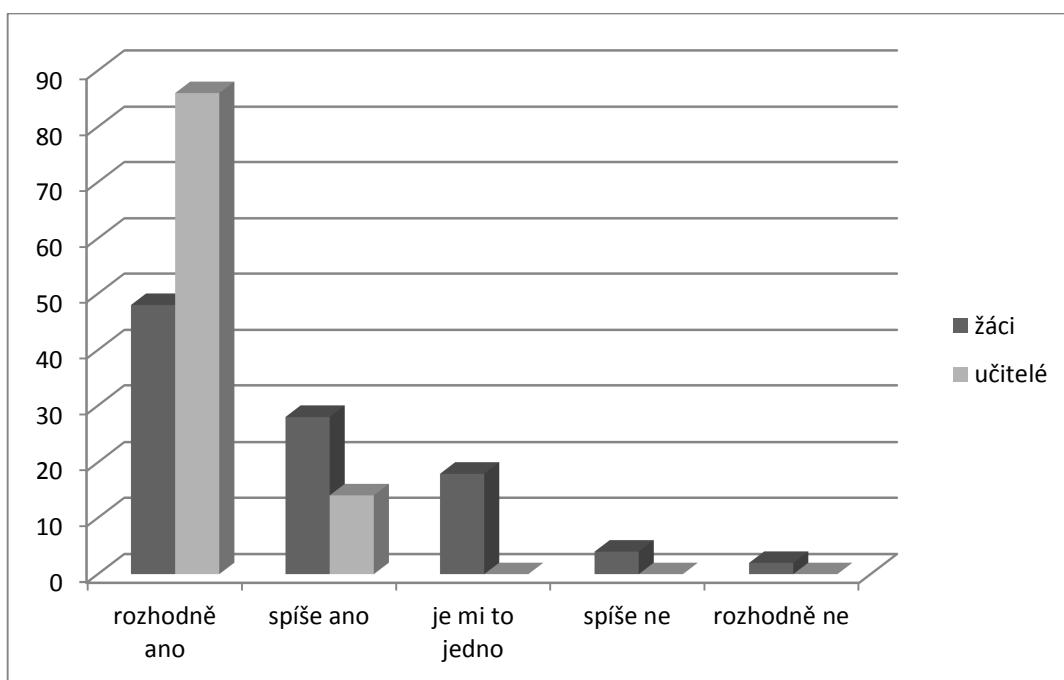

V otázce č. 2 zaměřené na věk UOV se učitelé jednoznačně shodli na tom, že na věku nezáleží. 36 % žáků by mělo raději učitele ve věku 25-30 let a 20% žáků učitele ve věku 31-40 let, 39 % žáků na věku nezáleží.

otázka č. 3 a 4: Jako nejdůležitější vlastnost žáci uvádějí trpělivost učitele, následuje spravedlnost a upřímnost. Učitelé uvádějí jako nejdůležitější vlastnost spravedlnost, důslednost a upřímnost. Jako nejméně důležitou vlastnost žáci uvádějí zásadovost

a důslednost, učitelé považují za nejméně důležitou vlastnost zásadovost a trpělivost. Žákům nejméně vadí, když je učitel nudný a náladový. Učitelům nejméně vadí, když je učitel přísný.

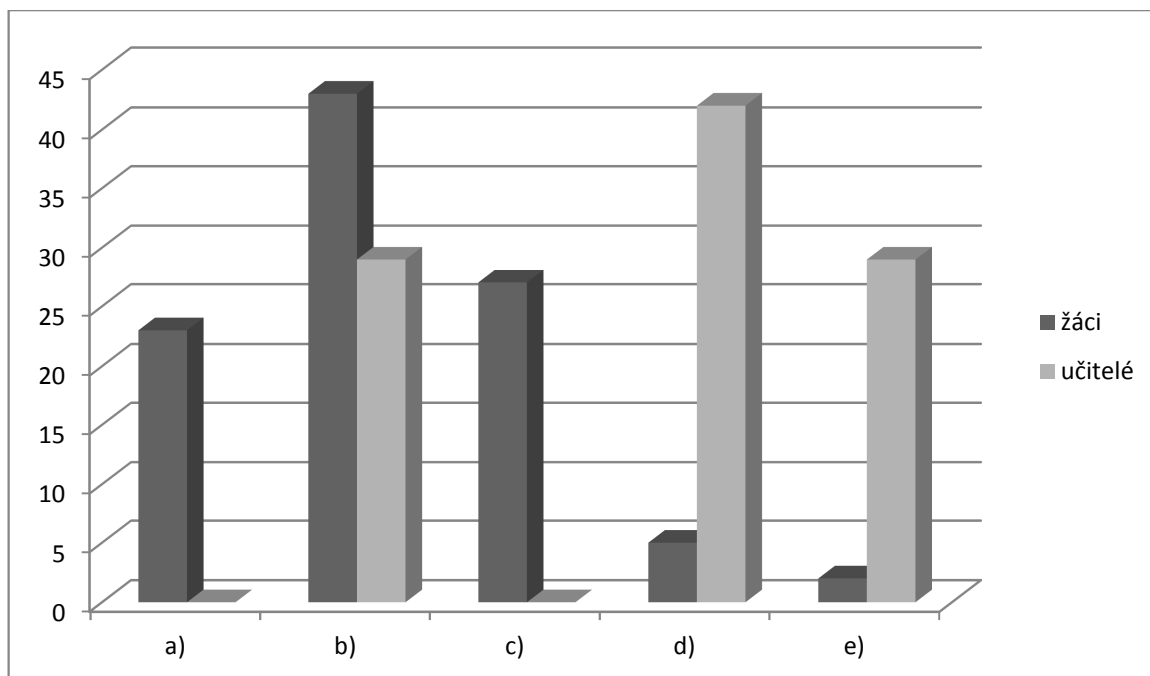
otázka č. 6: Učitelé i žáci se shodli na tom, že učitel by měl mít smysl pro humor a umět pochopit vtíp žáka. Překvapivé bylo zjištění, že 2 žáci uvedli nesouhlas s tímto tvrzením (UOV by rozhodně neměl mít smysl pro humor).

otázka č. 9 a 10: Žáci i učitelé se shodli na tom, že nejvíce odsuzují zesměšňování žáka učitelem. Ironické a zesměšňující chování učitele vůči žákovi je chování, které je velmi nežádoucí. Žáci si nejvíce váží trpělivosti UOV a smyslu pro humor. Učitelé si váží nejčastěji spravedlnosti. Při rozhovorech se žáky při zadávání dotazníku bylo nejčastěji uváděno, že UOV nejsou trpěliví, když žáku neumí svoji novou činnost na dílně udělat rychle a kvalitně. Netrpělivost je závažná chyba ve výukové činnosti UOV. Jeden z učitelů uvedl, že nejvíce odsuzuje neobornost UOV. Pokud má UOV žákovi předat nějaké znalosti a dovednosti, musí být odborník ve svém oboru.

otázka č. 11: Většina žáků i učitelů souhlasila s výrokem, že „Učitel by měl být vždy spravedlivý v ústním a písemném zkoušení žáků a žádného žáka neupřednostňovat.“

V otázce č. 12, zda převažuje důležitost znalostí a dovedností UOV nad jeho osobnostními vlastnostmi, se radikálně lišil názor žáků a učitelů. Žáci považují za důležitější dovednosti a znalosti UOV, ale učitelé považují za důležitější osobnostní vlastnosti. To pravděpodobně vychází z osobních zkušeností UOV a z dlouholeté pedagogické praxe.

a) rozhodně ano b) spíše ano c) je mi to jedno d) spíše ne e) rozhodně ne

otázka č. 13: Žáky povzbudí a potěší, když učitel projeví svoji radost z jejich úspěchů a stejný názor mají i učitelé. Převážná většina žáků uvedla, že je radost učitele povzbudí vždy nebo většinou.

V otázka č. 14, zda je důležitější u UOV všeobecný přehled nebo hluboké znalosti jeho oboru žáci uvádí, že pro ně je důležitější všeobecný přehled, kdežto učitelé považují za důležitější hluboké znalosti svého oboru. Pro učitele teoretického vyučování je všeobecný přehled důležitý, ale pro UOV je nezbytné, aby měli hluboké znalosti svého oboru, protože jen odborník může své zkušenosti úspěšně předávat.

otázka č. 15: Pro žáky je důležité, aby učitel uměl chápat žáky a byl trpělivý. Pro učitele je důležité, aby byl nadšen pro svůj obor, povzbudil žáky v zájmu o obor, a aby se pravidelně vzdělával v nových metodách práce svého oboru.

otázka č. 16: Žáci i učitelé by nejčastěji při konfliktu volili toto řešení: „Všechny zúčastněné si vezme stranou, vyslechne si jejich důvody hádky a konflikt vyřeší.“ Za kladné považují to, že 16% žáků uvedlo, že na dílně konflikty nevznikají.

otázka č. 17: Učitelé i žáci uvádějí, že jsou rádi, když je pracovní den na dílně naplánován učitelem, nebo když žák přispěje k naplánování pracovního dne. Pouze 7 % žáků by mělo zájem o to, aby pracovní den byl naplánován žáky. To pravděpodobně souvisí s nezájmem o učební obor nebo s malou aktivitou žáků.

otázka č. 18: Žáci uvádějí, že by na dílně měli lepší výsledky, kdyby učitel nekřičel, udělal si na žáka více času, nebyl rychlý a pomaleji ukazoval, jak se má činnost dělat a ocenil snahu. Učitelé uvádějí, že by na dílně měli lepší výsledky, kdyby žáci měli větší zájem o obor, měli větší kázeň a aktivně naslouchali. Žáci si myslí, že by učitel nikdy neměl uhodit, urážet, zesměšňovat žáka, bezdůvodně křičet a žákovi křivdit. Učitelé si myslí, že by žák nikdy neměl porušovat bezpečnost práce, být drzý, vulgární a arogantní.

otázka č. 19: Žáci převážně uvádějí, že ideálnímu UOV odpovídá jeden nebo žádný jejich učitel, ale učitelé se domnívají, že většina kolegů odpovídá ideálu UOV. Překvapivé je, že 43 % učitelů nemá představu o ideálním UOV.

Výzkumem jsem dospěla k závěru, jaký by měl být ideální UOV dle žáků a učitelů.

Na pohlaví a věku UOV nezáleží. Nejdůležitější vlastností UOV je trpělivost, spravedlnost a upřímnost. Za nejméně důležitou vlastnost je považována zásadovost a důslednost. Ideálnímu učiteli nesmí chybět smysl pro humor a pochopení vtipu žáka. Ale nesmí žáka zesměšňovat. UOV by se měl žákům přiblížit i v osobním životě, žáci postrádají účast na jejich úspěších nebo starostech v soukromí. UOV by rozhodně neměl být netrpělivý při činnostech na dílně. UOV by měl povzbuzovat žáky a dávat jim najevo radost z jejich pracovních úspěchů. UOV by se neměl chovat povýšeně a měl by být spravedlivý ke všem stejně. UOV by měl mít hluboké znalosti a dovednosti ve svém oboru, protože žáci to upřednostňují před jeho osobnostními vlastnostmi. Při konfliktu by měl UOV všechny zúčastněné vzít stranou a konflikt vyřešit. Žáci přivítají, když jim pracovní den na dílně zorganizuje UOV nebo přispějí k organizaci práce svým nápadem. UOV

by nikdy neměl fyzicky ani slovně napadat, zesměšňovat žáka a ponižovat ho, bezdůvodně křičet a nadávat a některého žáka upřednostňovat.

ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce se zaměřila na osobnost UOV, na jeho osobnostní vlastnosti, které mohou ovlivnit výchovný proces a vývoj osobnosti žáka.

Práce je rozdělena na část teoretickou a výzkumnou. V teoretické části jsou popsány kompetence UOV a vlastnosti osobnosti UOV. Tato část nabízí ucelený přehled dané problematiky osobnosti učitele a jeho vlivu na žáky.

V praktické části bylo zjišťováno, jaké vlastnosti a dovednosti by měl UOV mít, jaký je ideální UOV podle žáků a učitelů. Ke zjištění byla použita metoda dotazníku. Dotazník byl zadán žákům a učitelům Hotelové školy Plzeň. Vzhledem k tomu, že výzkum byl prováděn na Hotelové škole Plzeň, nelze výsledek vztahovat na celou populaci.

V praktické části jsou prezentovány výsledky výzkumu. Otázky jsou zpracované v tabulkách a grafech tak, aby byly srozumitelné. Ke každé otázce je připsán komentář.

Ve své práci jsem hledala odpovědi na otázky: Jaké vlastnosti by dobrý učitel měl mít? Co přispívá k tomu, že je žákem hodnocen kladně nebo záporně? Může UOV žáka naučit i něco jiného než vybraný obor? Jakým způsobem může učitel přispět k tomu, aby byl žákem vyhledáván nejen jako odborník ve svém oboru, ale i jako člověk a rádce? Tyto otázky byly zodpovězeny v dotazníku. Cíl práce byl podle mého názoru splněn.

UOV je člověk, který velkou měrou může ovlivnit utvářející se osobnost svého žáka. Tvorba této práce mě osobně obohatila o poznatky v práci UOV. Náhled žáka na UOV je velmi přínosný. Tato práce se může stát návodem nebo pomůckou pro praktikující i budoucí UOV.

RESUMÉ ANGLICKY

The main goal of this thesis was to find out what characteristics should a teacher have. This thesis focused on required competences and attributes of a teacher of training. For this purpose I made a survey among teachers and students. The results of the survey are shown in schedules and graphs. I defined the picture of ideal teacher on the basis of the survey results.

POZNÁMKOVÝ APARÁT

1. Pro přehlednost bude text „učitel odborného výcviku“ zkrácen na „UOV“. Slovy „učitel odborného výcviku“ je myšlen učitel odborného výcviku, obor cukrář.
2. Slovem „učitel“ je myšleno všeobecné pojetí učitelského povolání.
3. Postřehy autorky v celé práci jsou psány kurzivou.
4. Pojem logotrop a paidotrop zavedl ve 40. letech švýcarský psycholog Christian Caselmann.
5. Zobrazení výsledku testu je v příloze P4.
6. Pedagogická praxe byla vykonávána na Hotelové škole Plzeň, Bendova 22, u žáků oboru cukrář.
7. Učitel je aktivní ve své činnosti, zadává úkoly a trvá na jejich splnění, žák nemá prostor pro kreativní činnost.
8. Facilitační styl je zaměřen na žáka a individualizaci výuky, vnímání jeho potřeb, zájmů a jeho kreativitu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

DYTRTOVÁ, Radmila a KRHUTOVÁ, Marie. *Učitel: příprava na profesi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 121 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2863-6.

HOLEČEK, Václav. *Aplikovaná psychologie pro učitele*. I. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2001. 74 s. ISBN 80-7082-739-4.

HOLEČEK, Václav, MIŇHOVÁ, Jana a PRUNNER, Pavel. *Psychologie pro právníky*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 351 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-065-9.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál s.r.o., 2012. ISBN 978-80-262-0052-9.

LANGOVÁ, Marta a kol. *Učitel v pedagogických situacích: kapitoly ze sociální pedagogické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 96 s. ISBN 80-7066-613-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. 620 s. ISBN 978-80-200-1680-5.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

PRUNNER, Pavel a kolektiv. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2003. 147 s. ISBN 80-7082-979-6.

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2007. 76 s. ISBN 978-80-7290-325-2.

Potřebujeme profesní standard učitelů odborných předmětů a odborného výcviku?: sborník z konference : 3. konference partnerství TTnet 6. a 7. června 2007 v Kostelci nad Černými lesy. Editor Hana Čiháková. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2007, 48 s. ISBN 978-80-87063-00-2.

Elektronické zdroje

Národní soustava povolání. *Učitel odborného výcviku SŠ potravinářství* [online]. [cit.9.6.2013]. Dostupné z:
http://katalog.nsp.cz/karta_tp.aspx?id_jp=101256&kod_sm1=11

Eysenckův test temperamentu [online]. [cit.31.8.2013]. Dostupné z:
<http://www.temperament.wladik.net/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha CD:

1. P1 bakalářská práce
2. P2 dotazník pro žáky
3. P3 dotazník pro učitele
4. P4 test temperamentu autorky
5. P5 vyhodnocení dotazníku
6. P6 vyplněný dotazník učitelé
7. P7 část A vyplněný dotazník žáci
8. P8 část B vyplněný dotazník žáci
9. P9 část C vyplněný dotazník žáci